

Социални последици от енергийния и икономически преход в региона на МарицаИзток

Трудността не е в намирането на нови идеи, а в бягството от старите

Джон Мейнард Кейнс

Трябва да покажем солидарност с най-засегнатите региони в Европа, като регионите за добив на въглища и други, за да сме сигурни, че Зелената сделка ще получи пълната подкрепа на всички и ще има шанс да се превърне в реалност

Франс Тимерманс,
изпълнителен заместник-председател на ЕК

ВЪВЕДЕНИЕ

Светът се намира качествено нов етап на развитие, в който общественият интерес е пряко обвързан и се диктува от нови **наднационални консенсусни екологични стандарти**. Глобалният преход към нисковъглеродна икономика по същество е енергиен преход, защото декарбонизацията на енергийния сектор по отношение на предлагането и търсенето на чиста („зелена“) енергия е от основно значение за постигането актуалната глобална дългосрочна амбиция в областта на климата – климатична неутралност. Енергийната трансформация предвижда устойчиви и ефективни средства за производство и потребление на енергия, респ. премахване на субсидиите за изкопаеми горива.

Дългогодишните усилия в разработването и прилагането на политики за устойчива трансформация към екологосъобразен, ресурсно-ефективен и икономически обоснован начин на живот за гражданите на ЕС през последните три десетилетия резултират в **Европейската „зелена“ сделка**¹.

С приемането на Резолюция на Европейския парламент от 15 януари 2020 г.² Относно Европейския зелен пакт преходът на практика се институционализира и ЕК стартира изпълнение на предложението си за трансформация на икономиката и обществото. Преходът вече се случва необратимо и неминуемо ще доведе не само до промяна във всички икономически сектори сички сфери на обществения живот, но и до коренно преобразуване на ежедневието на европейските граждани. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_bg#latest

Политиката на ЕС в областта на околната среда се основава на член 11 и 191-193 от Договора за функционирането му. **Съгласно член 191 справянето с изменението на климата е изрична цел на политиката на ЕС, а устойчивото развитие е всеобхватна цел с ангажимент за „високо равнище на защита и подобряване качеството на околната среда“** (член 3 от Договора за ЕС).

ЕС и страните-членки участват в международните усилия за борба с изменението на климата, съгласно **Конвенцията на ООН за климата**. Тези усилия включват международни споразумения,

¹https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_bg

²https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_BG.html
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_bg#latest

участие в срещите на **Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (РКООНИК)**³ и други международни форуми. Страните членки са длъжни да докладват на ООН за своите емисии на парникови газове, за политиките и мерките за изменението на климата и напредъка към постигането на целите.⁴

В областта на изменението на климата ЕС формулира и прилага политики и стратегии, които определят лидерската му роля в международните преговори по въпросите на климата, с ангажимент да се гарантира успешното прилагане на действащото **Парижко споразумение**⁵ и **Системата на ЕС за търговия с емисии (СТЕ на ЕС)**⁶. В това отношение отделните държави от ЕС са дали съгласието си за постигане на различни цели през следващите години. ЕС се стреми да гарантира, че опасенията свързани с климата се вземат предвид във всички други области (като транспорт и енергетика) и насърчава нисковъглеродните технологии и мерките за адаптиране.⁷

С Парижкото споразумение се определя глобалната рамка за избягване на дефинираното като опасно изменение на климата. Страните определят рамката на собствените си усилия за постигането на общите цели. ЕС изпълнява най-амбициозните цели за намаляване на емисиите на парникови газове. През декември лидерите на ЕС одобриха още по-амбициозна цел за **намаляване на нетните емисии на парникови газове с поне 55% до 2030 г. в сравнение с равнищата от 1990 г. и постигане на климатична неутралност до 2050 г.**⁸. Мотивите са - необходима стъпка за постигането на балансиран път, чрез който ЕС да достигне неутралност по отношение на климата до 2050 г.⁹

Отделните държави и икономически структури в рамките на ЕС се включват в прехода с различна степен на готовност, обусловена от наличието на специфични фактори. Безспорно е, че за постигането на реална промяна в глобален мащаб се изисква системен подход към проблема, адекватно планиране и изпълнение на съгласувани и ресурсно обезпечени действия.

Като страна членка, България е задължена да допринесе за постигането на общите цели заявени от ЕС и в края на миналата година България подкрепи присъединяване към новата амбиция на ЕС по отношение на целите до 2030 г. Приобщаването към разбирането за значимостта на климатичните и енергийни предизвикателства на национално равнище обаче не означава автоматично възприемане на подхода за налагащите се единни политически действия. От друга страна стратегическите превантивни действия в областта на изменението на климата изискват прогнозиране и оценка на риска, основани на резултати от анализи на данни по общоприети методи, за което липсва консенсус на глобално ниво.

³ United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) <https://unfccc.int/>

⁴ https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/overall-targets/eu-contribution-international-goals_bg

⁵ https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en

⁶ EU Emissions Trading System (EU ETS) https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_bg

⁷ https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root_default=SUM_1_CODED=20&locale=bg

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0562&qid=1613479798897&from=BG>
https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2050_bg

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/IP_20_1599

Степента на ефективност на прехода ще зависи от начина, по който ще се случи промяната - за и чрез хората. И за българската политическа система основното предизвикателство остава мобилизирането на обществената подкрепа. Дългосрочните ползи изискват политическа воля за провеждането на реформи, които имат социална цена и не носят краткосрочни политически дивиденди.

Социалното измерение е особено важно и се отчита в Енергийна пътна карта за периода до 2050 г.¹⁰ Благосъстоянието на хората, конкурентоспособността на промишлеността и функционирането на обществото като цяло зависят от безопасната, сигурна и устойчива енергия на достъпни цени. Енергийната инфраструктура, която ще захранва с енергия домовете на гражданите, промишления сектор и сектора на услугите през 2050 г., както и сградите, които хората ще използват, се проектира и изгражда в момента. Моделът на производство и потребление на енергия през 2050 г. вече се оформя¹¹

Същевременно „Обществото трябва да се подготви и приспособи към по-високи цени на енергията през идните години. Уязвимите потребители и енергийно интензивните промишлени сектори може да се нуждаят от подпомагане през един преходен период. Ясното послание е, че инвестициите ще донесат ползи във връзка с растежа, заетостта, по-голяма енергийна сигурност и по-ниски цени на горивата. Преобразуването създава нова среда за европейската промишленост и може да повиши конкурентоспособността.“¹²

„Преходът ще засегне заетостта и работните места, ще създаде необходимост от образование и обучение и от засилен социален диалог. За да се осъществи ефикасното управление на промяната, ще бъде необходимо участието на социалните партньори на всички равнища в съответствие с принципите на справедлив преход и достойна работа. Необходими са механизми, с които на работниците, изправени пред преминаване от една работа към друга, да се помогне да развият годността си за наемане на работа. Ще трябва да бъдат изградени нови електроцентрали и значително повече инсталации за производство на енергия от възобновяеми източници. Необходими са нови съоръжения за съхранение, в т.ч. за улавяне и съхранение на въглероден диоксид, повече пилони и повече линии за пренос. Ефикасните процедури за издаване на разрешения са от решаващо значение, особено за инфраструктурата, тъй като тя е предварителното условие за промяна на системите за доставка и за своевременен напредък към декарбонизация.“

Препоръката на ЕК относно **енергийната бедност**¹³ от 14 октомври има за цел да помогне на близо 34 милиона души в ЕС, които не са в състояние да си позволят да отопляват домовете си.

За съжаление у нас не се отчитат достатъчно надеждни индикатори за създаването на необходимите предпоставки преходът да се случи и като ефективен и като социално справедлив. Все още липсва ясно обвързване на механизмите за осъществяването му с всички необходими ресурси (нормативни, институционални, финансови, времеви, материални, човешки).

¹⁰ https://www.eap-save.eu/images/Uploaded%20files/Dokumenti/energijna_pytna_karta_2050.pdf

¹¹ В свързаност с Пътна карта за постигане до 2050 г. на конкурентоспособна икономика с ниска въглеродна интензивност и Пътна карта за постигането на единно европейско транспортно пространство

¹² https://www.eap-save.eu/images/Uploaded%20files/Dokumenti/energijna_pytna_karta_2050.pdf

¹³ https://ec.europa.eu/energy/topics/markets-and-consumers/energy-consumer-rights/energy-poverty_en

За ЕС България все още е „страна с икономика в преход“, поради страната ни има уникалната възможност да използва максимално потенциала, който притежава институционализираният преход, от гл. т. предимно на механизмите за преразпределение на финансовите средства. За целта реформите и възможностите за нови инвестиции трябва да се разбират и осъзнават като възможности, които промяната носи със себе си. Визионерството изисква определено равнище на политическа, управленска и лидерска „зрялост“ в рамките на представителството на интересите на заинтересованите страни на всички равнища. За всеки непредубеден наблюдател обаче е видно, че липсва обща платформа и пресечна точка на интересите, което тласка разбирането за прехода като конкурентен пазарен процес, в който образно казано, всеки мотивиран да участва активно тича в собствена паралелна писта с темпото, на което е способен, за да завоюва „територия“.

Факт е, че на фона на политическата криза у нас, украсена с интензивно и демонстративно политическо „говорене“ прозира липсата на конструктивен диалог. Не противопоставянето, а обединението в името на общия национален интерес би могло да обезпечи процеса на прехода с устойчиви политически решения по отношение на предстоящите реформи.

Другият ясно забележим проблем у нас е, че като цяло икономическият и енергиен преход не се представя систематично и обосновано. И целите, и механизмите и инструментите се артикулират неясно и разнопосочно. Акцентира се или на твърде високата социална цена, която трябва да бъде платена, за да се оправдае запазването на статуквото или се предпоставят иначе неоспоримите цели на зелените политики, без сравнителна оценка на социалното въздействие на алтернативните механизми за постигането им. Старателното избягване на обсъждането на целите и механизмите на прехода в рамките на различни масови платформи, поставянето на належащи въпроси и техните честни отговори препятстват и затормозяват процеса на осъзнаване на общия интерес. Към настоящия момент преходът не е обезпечен с независими и адекватни управленски решения. Не е подсигурено приемането на реформите от широката общественост, за което е необходимо да се генерира ангажираност и на най-ниско равнище.

В резултат „зеленият“ преход у нас се възприема дори и като насилствено наложена директива отвън, зад която стоят скрити цели, които не кореспондират с националните ни интереси и не отговарят на обществените потребности. Все още е жив и болезнен споменът за присъщия на плановата централизирана икономика командно-административен подход. Въпреки 30 годишната история на демократичната политическа система у нас, преживелите тоталитаризма българи продължават да са социално чувствителни. Тази чувствителност се изостри особено през последната 1,5 г., след продължаващото прилагане на глобалния модел за политически отговор на „Ковид пандемията“ със съпътстващите мерки за ограничаване и заключване (с ефект на ограничаване на потребителската „свобода“), който незабавно доведе до регистрация на значим спад във въглеродните емисии, но за сметка на всички неблагоприятни последствия за икономиката, здравето и социалния живот като цяло.

За да бъде ефективна, всяка организационна промяна неминуемо трябва да премине през етап на социално ангажиране и приемане. В противен случай ще поражда съпротива и ще затормозява процеса до степен, в която той може да доведе до деструкция и задълбочаване на политическата криза. Степента на разбирането на тази предопределеност ще предпостави адекватността на политическия „превод“ на прехода в условията на нашата страна. От жизнено важно значение за съществуването ни като нация е приложението на управленски подход да може да бъде определян в бъдеще като държавнически, а не като поредният провал в рамките на продължаващия повече от 30 г. икономически преход.

1. ПРЕХОДЪТ: ПОСТИГАНЕ НА КЛИМАТИЧНА НЕУТРАЛНОСТ И ПОДГОТОВКА НА ЕВРОПА ЗА ЦИФРОВАТА ЕРА. ЕК – „ПРАВИЛНИТЕ РЕШЕНИЯ ОТНОСНО ПОЛИТКАТА ТРЯБВА ДА СЕ ВЗЕМАТ ДНЕС”

Възприетият глобален политически отговор на случилата се през 2020 г. световна „пандемия от COVID-19“ за безпрецедентно ограничаване на свободите, вкл. на труд и свободно придвижване доведе до закономерно забавяне на икономическия растеж, което тепърва ще се отразява на световната икономика като инерционна система с последващо влияние върху всички останали сфери на обществения живот, вкл. задълбочаване на неравенството в доходите и увеличаване на бедността, вследствие загубата на работни места и лишенията.¹⁴ В съответствие с възложения ѝ от Европейския съвет мандат, ЕК координира общия европейски отговор, като мобилизира най-големият бюджетен пакет от финансови стимули в размер на 1,8 трилиона евро историята на ЕС.¹⁵ **За да бъдат избегнати още по-тежките в сравнение с пандемията от коронавирус неблагоприятни последици за околната среда, здравето и поминъка, ЕК определи овладяването на климатичната криза като свой основен приоритет¹⁶ и постави Зелената сделка в центъра на усилията си за възстановяване, отчитайки сложните предизвикателства, вкл. екологичният дълг.**

По обща оценка на ЕК, най-мащабното предизвикателство на нашето време остава глобалното затопляне (през последното десетилетие са регистрирани най-високите температури). За 90% от гражданите на ЕС изменението на климата е сериозен проблем. **Проучване на Евробарометър** показва, че европейските граждани вярват, че изменението на климата е единственият най-сериозен проблем, пред който е изправен светът. Повече от девет от десет анкетирани смятат изменението на климата за сериозен проблем (93 %), а почти осем от десет (78 %) смятат, че проблемът е много сериозен.¹⁷

„Опустошителните последици от изменението на климата в Европа и по света подчертават спешната необходимост от ускоряване на екологичния преход. Цифровите технологии, които бяха толкова необходими по време на пандемията, ще бъдат от ключово значение за това.”¹⁸

В основата на разбирането за климата са докладите на **Междуправителствена комисия по изменението на климата (Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC)**¹⁹.

IPCC представя очакваното повишение на средната температура на повърхността на Земята до края на XXI век в зависимост от степента на човешко въздействие при 4 различни сценария за очакваните промени на климата в бъдещето – т.нар. „представителни климатични пътища” (Representative climate path ways – RCP) -обобщения от симулации на климатични модели за

¹⁴<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>

¹⁵ (изменение на бюджета на ЕС (многогодишна финансова рамка) за периода 2021—2027 г. в размер на 1,074,3 трилиона евро, заедно със 750 милиарда евро в рамките на новия инструмент NextGenerationEU)

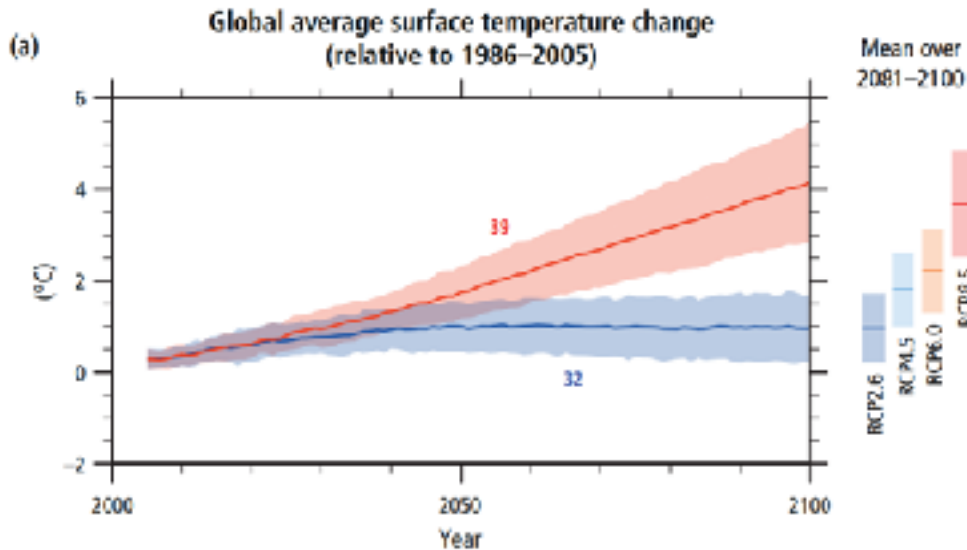
¹⁶<https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2020/bg/#chapter2>

¹⁷<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>

¹⁸<https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2020/bg/#chapter2>

¹⁹IPCC е съставна организация към ООН, която осигурява научна информация, в основата на изготвянето на политики, свързани с климата. Основана през 1988 г. От Световната метеорологична организация (WMO) и Програмата на ООН за околната среда (UNEP). 195 страни членки, в т.ч. и България <https://www.ipcc.ch/reports/>

очакваните промени в емисиите и концентрациите на въглероден диоксид (въглероден двуокис, CO₂), средната температура на повърхността на Земята, повишаване на морското равнище и др.

Съгласно четвъртия експертен доклад на IPCC, „През последните няколко години научните изследвания и познанията по промяната на климата на преднаха значително, потвърждавайки че **настоящото затопляне на земния климат с голяма вероятност се дължи на човешката дейност, като изгаряне на изкопаеми горива. Затоплянето на Земята вече има измерими последици и бъдещото въздействие се очаква да бъде широкомащабно и скъпо**“.²⁰

Отделените при изгарянето CO₂, водни пари, метан и азотен оксид улавят“ енергията от слънцето и предизвикват т. нар. „парников ефект“. CO₂ е парниковият газ с най-голямо значение, защото се задържа в атмосферата дълго време. Годишните от периода 1995 - 2006 г. са измежду най-топлите по отношение глобалните повърхностни температури, рекорд от 1950 г. Насам **(началото на индустриализацията)**.²¹

Някои от идентифицираните настоящи и очаквани последици на глобалното затопляне включват: **промяна на морското равнище, екстремни метеорологични условия, измиране и авидове, недостиг на вода и храна, болести, разрушаване на уязвимите райони, екологични бежанци**. Ефектите от промяната в климата се усещат по различен начин в света. Съгласно IPCC, за най-бедните хора в света има вероятност да пострадат най-силно, което поставя проблема за равнопоставеността. От друга страна новите оценки на Световната банка в доклада „Бедност и общ просперитет 2020“ показват, че **вследствие многобройните ефекти от изменението на климата до 132 милиона души могат да изпаднат в бедност до 2030 г.**²²

От друга страна се отчита, че увеличаването на населението поставя под изключителен натиск околната среда за осигуряване на условия за подслон, храна и вода в рамките на ограниченото

²⁰<https://www.greenfacts.org/en/climate-change-ar4/>

Докладът задаван и в на вероятност 90 %).²¹, IPCC, “Въглероден диоксид в атмосферата”, Докладот четвъртата оценка на IPCC: промяната в климата 2007, www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg1/en/ch2s2-3.html#2-3-1

²²POVERTY AND SHARED PROSPERITY 2020. Reversals of fortune <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>

физическо пространство, в което живеем. Според **Фондана ООН за населението (United Nation Population Fund)** население е нараснало от 1,6 милиарда на 6,1 милиарда души само през 20-ти век. През това време емисиите на CO2 като водещ парников газ нарастват 12 пъти. Прогнозите за населението използват предположения за смъртност, раждаемост и миграция по възраст и пол до 2050 г. **В перспектива очакванията са в световен мащаб населението да надхвърли девет милиарда през следващите 50 години. Идентифицира се рискът от неспособност на планетата да издържи на добавеното натоварване на парникови газове, постъпващи в атмосферата, които причиняват хаос и водят до катаклизми в екосистемите.** Този „натиск“ има неравномерно разпределение в зависимост от качеството на живот и потреблението при отделните нации. За поддържане на високия жизнен стандарт на населението в икономически развитите страни (20 % от световното население) се използват повече от 70 % от ресурсите. Развитите страни консумират най-големия дял от изкопаемите горива. С 5 % от световното население, САЩ имат дял от почти 25 % от общото производство на CO2. От друга страна прирастът на населението е в застой или спада в повечето развити страни (с изключение на САЩ, поради имиграцията), но нараства в бързо индустриализиращите се развиващи се страни. **Според Фонда на ООН за населението,** страни като Китай и Индия ще допринесат за повече от половината от глобалните емисии на CO2 до 2050 г. На тази основа се възраждат някои доста обезпокоителни фундаментални разбирания, които могат да бъдат възприети в прилагането на спорни политически решения.

ЕС изпълнява най-амбициозните цели за намаляване на емисиите на парникови газове като същевременно е отговорен едва за 12,10 % от техния дял, срещу 20,09 % за Китай и 17,89 % - за САЩ. Благодарение на множеството провеждани политики, ЕС има водещата роля в борбата срещу предотвратяването на климатичните изменения. **От 2013 г. насам, ЕС е най-големият източник на публично финансиране за борба с изменението на климата в света, като само през 2019 г. предоставените средства са в обем на 21,9 милиарда евро.**

Новата цел на ЕС за намаляване на емисиите на парникови газове с 55 % до 2030 г. в сравнение с равнищата от 1990 г. потвърждава ангажимента на ЕС за глобално лидерство в областта на климата **при декларирано запазване на икономическия растеж.** Към 2019 г. Регистрираните емисии на ЕС са намалели с 24 % в сравнение с 1990 г., докато през същия период икономическият ръст е повече от 60 %.²³

Икономическият растеж се отделя от замърсяването при използването на ресурси. “Заедно Европейският зелен пакт и цифровизацията ще стимулират създаването на работни места и растеж в Европа, ще подобрят средата ни и ще направят обществата ни по-устойчиви”²⁴ За изграждането на очакваното „по-добро бъдеще и устойчивост“ в развитието, ЕК предвижда **нов модел на растеж**, в който подчертана роля имат **единният държавен подход, глобалните перспективи за възстановяване и необходимостта от силно глобално партньорство** към възможностите за справяне с многото взаимосвързани предизвикателства на устойчивото възстановяване на всички нива.

²³https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/IP_20_2182

²⁴<https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2020/bg/#chapter2>

2. СТРАТЕГИЧЕСКИЯТ ПОДХОД НА ЕС ЗА ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ - ГЛОБАЛНА РАМКА, РЕГУЛАЦИЯ, ИНСТРУМЕНТИ И МЕХАНИЗМИ

За ЕК надежден инструмент по пътя към осъществяването на целите за въглеродна неутралност е последователното и прецизно планиране - **нов стратегически подход**²⁵ за постигането на **устойчиво развитие, обвързан с амбициозна политическа програма.**

В изпълнение на ангажиментите на ЕК водеща е **Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г.**, приета през септември 2015 г.²⁶ и нейният нов амбициозен план за справяне с глобалните тенденции и предизвикателства (рамка за сътрудничество между всички държави при справянето с общите предизвикателства).²⁷ **ЕКс е ангажира със 17-те цели за устойчиво развитие (ЦУР)**²⁸ и свързаните с тях подцели, които ще са на дневен ред до 2030 г. , които са в основата на разработването на политики за вътрешни и външни действия във всички сектори. ЕК привежда всички свои дейности за развитие на институциите на ЕС и на държавите членки в съответствие с Програмата на ООН до 2030 г. **чрез нов европейски консенсус за развитие.**

Цели за устойчиво развитие

Източник: Обединените нации

За ЕК пълното прилагане на Програмата на ООН до 2030 г. е от решаващо значение за укрепване на устойчивостта и подготовка на света за бъдещите сътресения, съпътстващи двойния зелен и цифров преход. „Програмата на ООН за 2030 г., заедно с Парижкото споразумение за изменението на климата са пътната карта към по-добър свят и глобалната рамка за международно сътрудничество в областта на устойчивото развитие и неговите икономически, социални, екологични и управленски измерения. За пръв път целите за устойчиво развитие са универсално приложими за всички държави и ЕС е решен да бъде лидер в изпълнението им.“²⁹

²⁵ пак там

²⁶<https://sdgs.un.org/2030agenda>

²⁷<https://unfccc.int/ru/node/28378>

Политически форум за устойчиво развитие на ООН (HLPF) <https://sustainabledevelopment.un.org/hlpf/2021>

²⁸<https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

²⁹<https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2020/bg/#chapter2>

„Докладът за наблюдение на Евростат за напредъка по отношение на ЦУР в контекста на ЕС“ е ключов инструмент за оценка на напредъка в изпълнението на ЦУР.

Европейският зелен пакт³⁰ предвижда постигането на климатична неутралност до 2050 да се реализира чрез поетапно намаляване на емисиите на парникови газове, инвестиране в екологосъобразни технологии и опазване на природната среда.

Инструменталните подцели се свеждат до създаване на чиста, кръгова икономика, възстановяване на биологичното разнообразие и намаляване на замърсяването.

Те от своя страна изискват действия от страна на всички сектори на икономиката, вкл. промишленост, енергетика, транспорт, производствена храна, селско стопанство и строителство.

Водещ принцип на Зеления пакт е ненанасянето на вреда. Приложимостта на този принцип се състои в това, че финансовите средства не следва да се инвестират по начини, които противоречат на целите на ЕС в областта на климата (в съответствие с целите на Парижкото споразумение).

През март 2020 г. ЕК предложи **Европейски законодателен акт за климата (Климатичен закон)**³¹, който бе окончателно одобрен и гласуван от Съвета на ЕС на 28-ми юни т.г., с което влиза в сила и е задължителен за всички страни членки. **Основната цел е да се обезпечи законодателно постигането на целта, определена в Европейския зелен пакт: икономиката и обществото на ЕС да станат неутрални по отношение на климата до 2050 г.** Целта на акта е да се гарантира, че всички политики на ЕС ще допринасят за тази цел и че всички сектори на икономиката и обществото ще участват в нейното изпълнение. Според ЕК така ще се осигури предвидимостта, от която инвеститорите и предприятията се нуждаят, за да инвестират в екологизирането на своите дейности и в намаляването на въздействието им върху околната среда. **С тази регулация се цели осигуряването на участието на всеки в борбата с изменението на климата.** Очакваният резултат от приемането и прилагането на Европейският пакт за климата е **реална промяна в поведението — от отделния човек до най-голямата многонационалната компания.**

Предстоят преговори и по новопредложения законодателен пакет „Адаптиране към 55%“³², който представя вижданията на ЕК за постигането на повишената климатична цел за намаление на емисиите парникови газове с „най-малко 55%“ до 2030 г.

³⁰https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_bg#4VgB1j9sZrzwfVySLxvKLQ

³¹<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-27-2021-INIT/en/pdf>, https://ec.europa.eu/clima/policies/eu-climate-action/law_bg

³²<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55/>

Основни финансови инструменти и механизми на първия етап от прехода (до 2030 г.)

ПЛАН ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ЕВРОПА – най-големия пакет за екологосъобразни инвестиции в света, в сила в началото на 2021 г.³³

През януари т.г. ЕК обяви **Плана за инвестиции във връзка с Европейския зелен пакт**³⁴, който ще мобилизира публични инвестиции и ще спомогне за набавянето на частни средства чрез финансова подкрепа от ЕС, което ще доведе до инвестиции в устойчиво развитие в размер на най-малко **1 трилион евро за период от 10 години**.

NextGenerationEU

NextGenerationEU не изисква незабавен допълнителен национален принос от държавите членки. **Възстановяването на набраните средства ще се осъществи в дългосрочен план до 2058 г.** За да се улесни връщането на набраното пазарно финансиране (заемни средства на капиталовите пазари от името на ЕС), ЕК ще предложи нови източници на приходи за бюджета на ЕС. Първият нов собствен ресурс, въведен през 2021 г. се основава на нерезиклираните пластмасови отпадъци от опаковки. В допълнение – на механизъм за въглеродна корекция по границите, на данък върху цифровите технологии и преразгледана схема на ЕС за търговия с емисии. ЕК възнамерява да набере 30 % от средствата по NextGenerationEU чрез емитирането на „зелени“ облигации, които счита, че ще стават все по-популярни, тъй като инвеститорите ще бъдат принудени да търсят начини за подпомагане на финансирането на своя дял като участието в прехода към екологично устойчива икономика. Според ЕК „зелените“ облигации ще играят още по-голяма роля за отключване на потенциала на частния сектор за справяне с изменението на климата и за насърчване на устойчиво икономическо възстановяване след пандемията.

³³ https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_bg#---3

³⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_20_17
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0550>

Декарбонизацията на енергийния сектор чрез енергия от ВЕИ е един от ключовите елементи на Европейския зелен пакт.

„Преобразуването на европейската енергийна система е наложително поради съображения във връзка с климата, сигурността и икономиката ...макар цените да продължават да растат до около 2030 г., новите енергийни системи може да доведат до понижаването им след това...”³⁵

Една от водещите инициативи на пакета за възстановяване е стратегията „Вълна за саниране“ стартира през октомври м.г. с цел подобряване на енергийните характеристики на асградите, на които се дължи 40 % от потреблението на енергия в ЕС и 36 % от свързаните с енергията емисии на CO₂. Очаква се удвояването на темповете на саниране през следващите 10 години да намали значително емисиите, да създаде работни места и стимули растежа.

Механизъмът предвижда изготвяне и представяне за одобрение от ЕК на Национални планове за възстановяване и устойчивост от всяка държава членка – по същество програма за инвестиции и реформиза укрепване на потенциала си за икономически растеж, създаването на работни места и икономическа и социална устойчивост в съответствие с целите на екологичния и цифровия преход.

МЕХАНИЗЪМ ЗА СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД³⁶- мобилизация на най-малко **100 милиарда евро инвестиции през периода 2021—2027 г.** с цел подпомагане на регионите, промишлеността и заетите, които ще бъдат изправени пред най-големите предизвикателства при прехода към климатично неутрална икономика. **ЕК подкрепя държавите членки при подготвянето на териториалните планове за справедлив преход, които ще получат достъп до съответното финансиране след одобрение.**

Нов фонд за справедлив преход

от 17,5 милиарда евро (в цени за 2018 г.) – 19,3 милиарда евро в текущи цени), се очаква да мобилизира близо 30 милиарда евро инвестиции.

Схема InvestEU "Just Transition"

ще предостави бюджетна гаранция по програмата InvestEU през четирите прозорци на политиката и Консултативен център на InvestEU, който ще действа като централна входна точка за искания за консултантска подкрепа. Очаква се да мобилизира 10-15 милиарда евро в предимно инвестиции от частния сектор.

Нов механизъм за заем от публичния сектор

ще комбинира 1,5 милиарда евро безвъзмездни средства, финансирани от бюджета на ЕС, с 10 милиарда евро заем от Европейската инвестиционна банка, за да мобилизира между 25 и 30 милиарда евро публични инвестиции.

35

³⁶https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/just-transition-mechanism_bg

ФОНД ЗА ИНОВАЦИИ³⁷ - една от най-големите програми за финансиране в света, чиято цел е демонстриране на иновативни нисковъглеродни технологии. Той не е програма за научни изследвания, а по-скоро има за цел да предложи на пазара силно иновативни технологии. **Средствата за фонда ще бъдат набавени чрез тръжна продажба на 450 милиона квоти по схемата на ЕС за търговия с емисии от 2020 до 2030 г.** Стойността на фонда може да възлезе на около 10 милиарда евро в зависимост от цената на въглеродните емисии.

Според ЕК финансирането на устойчивия преход за постигане на неутралност по отношение на климата до 2050

г. изисква огромни публични инвестиции и повече усилия за насочване на частния капитал към действия в областта на климата и околната среда. **Пренасочването на частен капитал към устойчиви инвестиции изисква цялостно преосмисляне на начина, по който работи финансовата система.** Това е необходимо, за да може ЕС да реализира по-устойчив икономически растеж, да осигури стабилност на финансовата система и да насърчи по-голяма прозрачност и дългосрочна ориентираност на икономиката. **Тази идея е жизненоважен елемент и от проекта на ЕС за съюз на капиталовите пазари.**

Благодарение на **Регламента за таксономията**³⁸ ще бъде създадена първата в света система за **класификация на устойчивите икономически дейности**, на основата на **общото определение за „зелени“ инвестиции.**

За да постигне целите по отношение на климата до 2050 г., **Европа трябва да преобразува своята енергийна система, на която се дължат 75 % от емисиите на парникови газове в ЕС.** Като признава, че енергийната система на ЕС е доста негъвкава и разхитителна, през юли т.г. ЕК публикува **Стратегия за интеграция на енергийната система**³⁹, **съсредоточена върху три основни стълба**⁴⁰: широкомащабна електрификация, по-голяма кръговост и разработване на екологосъобразни газове и горива (като водорода).

Успоредно с това ЕК стартира **стратегия за стимулиране на разработването на водород от ВЕИ**⁴¹, който ще играе важна роля за постигането на целта за неутралност по отношение на климата до 2050 г., особено в икономическите сектори, в които електрификацията е по-трудна, като например тежка промишленост и някои области на транспорта.

³⁷https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/innovation-fund/innovation_fund_factsheet_en.pdf

³⁸https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_bg

³⁹https://ec.europa.eu/energy/topics/energy-system-integration/eu-strategy-energy-system-integration_en

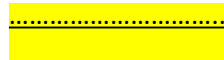
⁴⁰https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/ip_20_1259

⁴¹<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0301&from=EN>

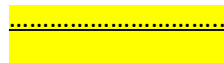
ЕК стартира и **Европейски алианс за чист водород**⁴², за да насочи инвестиции в производството на чист водород, като обедини промишлеността, публичните органи, гражданското общество и други заинтересовани страни.

В своите оценки на плановете на държавите членки в областта на енергетиката и климата⁴³, публикувани през октомври, ЕК подчертава необходимостта от по-голяма амбиция за постигане на целите на ЕС. През последните 10 години ЕС подобрява **трансграничната енергийна инфраструктура** благодарение на трансевропейските енергийни мрежи.

4. РЕГИОНЪТ НА МАРИЦА ИЗТОК – СЪЩНОСТЕН ДЯЛ В ИКОНОМИЧЕСКИЯ И ЕНЕРГИЕН ПРЕХОД В БЪЛГАРИЯ

5. ПРЕХОДЪТ В БЪЛГАРИЯ – ПРЕДПОСТАВКИ И РАВНИЩЕ НА ГОТОВНОСТ

⁴²https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/european-clean-hydrogen-alliance_bg

⁴³https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/bg/fs_20_1611

Кратка ретроспекция на еволюцията в разбирането на проблема с опазването на околната среда и климата

Доминиращата днес загриженост за състоянието на околната среда води началото си 60-те години на XX век. В исторически план тя е съвсем нова и отразява новото разбиране за значимостта на човешката намеса и същността на човешката природа. В различните култури в еволюционен план човечеството преминава през многообразни религиозни и философски разбирания, които водят до културни традиции, свързани с взаимовръзката между човека и останалата част от природата. В т. нар. "развит" свят общото схващане доскоро беше това за доминирането и експлоатацията.

В основната на световната политика по опазване на околната среда и климата е концепцията за „биосферата“. За жалост осъзнаването на нейната значимост за живота въобще се случва едва когато разрушаването и от страна на човешката дейност започва директно да заплашва самото съществуване на човешката цивилизация. Научното осъзнаване на проблема обаче не води автоматично до навременни политически решения и промяна на начина на икономическата организация на отношенията, а те от своя страна до осъзнаване на индивидуално равнище и формиране на екологична култура като част от начина ни на мислене и поведение.

След края на Втората световна война се забелязва качествен напредък в колективното обществено съзнание и се набелязват пътища за по-тясно международно сътрудничество по опазване на околната среда.

На 5 октомври 1948 г. във Фонтебло (Франция) със съдействието на ЮНЕСКО се провежда Учредителна асамблея на Международния съюз за опазване на природата (IUCN)⁴⁴, който се превръща в световна организация по въпросите на опазването на природата. Програмата на дейностите на Съюза се ръководи **от Световната стратегия за околната среда**, приета през 1979 г. Базирана е в Swiss Gland **IUCN** има статут на консултант в ЮНЕСКО, ЕКОСОК и ФАО, IUCN и днес включва 1400 членове от 78 държави, почти 900 правителствени и обществени организации, повече от 18 000 експерти от 181 държави. Съюзът публикува Червената книга.

До свикването на научната Конференция по проблемите на биосферата, организирана от ЮНЕСКО съвместно с ООН през 1968 г. в Париж, проблемите с опазването на околната среда в глобален мащаб не фигурират нито в дневния ред нито на срещите, нито на сесиите на международните организации, респ. те не се поставят за разглеждане и от отделните държави.

На 3 декември 1968 г. Генералната Асамблея на ООН приема резолюция, в която отбелязва важната роля на благоприятната околна среда за спазване на основните човешки права и икономическото и социалното развитие, **произтичащи от приетата през 1948 г. „Всеобща декларация за правата на човека.“**

Следва разгръщане на различни държавни политики по опазване на околната среда.

Акт на политическо съзнание е основаването **през 1971 г. на междуправителствената програма на ЮНЕСКО „Човекът и биосферата“**, а **през 1972 г. Римският клуб издава първия си доклад „Пределите на ръста“**. През периода от 1953 до 1973 г. са организирани над 400 международни конгреси, симпозиуми, конференции по въпросите на опазването на природата.

⁴⁴<https://www.iucn.org/>

На проведената **Стокхолмска конференция по околната среда през 1972 г.** с участието на представители на правителствата от 113 страни и 40 международни организации- представители на промишлено развити и развиващи се страни се дискутират въпросите по правата на човечеството върху жизнеспособна и продуктивна околна среда. Повдигат се въпроси, относно регулиране използването на природните ресурси, идентифициране и контрол върху най-важните видове замърсявания, международното сътрудничество по проблемите на околната среда. Във връзка с работата на Конференцията е издадена книга със символичното название **„Само една Земя“**, в която червената нишка е идентифицирането на опасността планетата да стане непригодна за живеене. До този момент се е смятало, че икономическата активност на човека може да навреди на природата само локално. За първи път принципите на международно екологично сътрудничество са обобщени в Декларация, в която се обсъждат същността и причините на глобалната екологическа криза, обяснява се необходимостта от ново международно сътрудничество в областта на опазването на околната среда. **Най-важният резултат на Конференцията в Стокхолм е признаването на неотменимото право на човечеството върху благоприятна околна среда.** Декларацията провъзгласява задълженията на правителствата да запазват и да подобряват околната среда за сегашните и бъдещите поколения. След Стокхолмската конференция няколко страни в своите конституции или закони признават правото за адекватна околна среда и задълженията на държавите да запазват тази среда. В резултат от конференцията е създадена нова междуправителствена организация в системата на ООН – **Програмата по Околна Среда (ЮНЕП)**, базирана в Найроби (Кения).

През 1980 г. Генерална асамблея на ООН приема резолюцията **„За историческа отговорност на държавите за опазване на природата на Земята за сегашните и бъдещите поколения“**, която призовава всички държави и народи да предприемат конкретни действия по разработване на дейности по опазване на околната среда.

На **Общото събрание на ООН през 1987 г.** за пръв път официално е употребен терминът **„устойчиво развитие“** в доклада **„Нашето общо бъдеще“** на Комисията **„Брундтланд“** (Световна комисия по околна среда и развитие към ООН). Тогава е създадена специална независима комисия за околна среда и развитие, която да се заеме с амбициозна задача – изготвяне на т.нар. **„Глобален план за промени“**. Документът има за задача да предложи дългосрочна стратегия за опазване на околната среда, постигане на устойчиво развитие до 2000 г. и след нея, да изработи начини и средства за справянето с екологични проблеми, да даде ясна представа за взаимовръзките между хората, ресурсите, околната среда и развитието⁴⁵.

20 г. след Стокхолмската конференция, през 1992 г. в Рио-де-Жанейро се провежда Конференция на ООН по околната среда и развитието с мотото **„Нашият последен шанс да спасим планетата“**, която регистрира рекорден брой участници: 8 хиляди депутати от 179 държави, заедно с 3 хиляди представители на международни НПО. Конференцията приема **Декларация и амбициозна програма за действия „Дневен ред на XXI век“**, с които се преследва цел за установяване на ново справедливо глобално партньорство чрез създаване на нови нива на сътрудничество между държавите, между ключовите сектори на обществото и хората. По време на конференцията се отварят за подписване два важни глобални договора: **Рамкова конвенция за на ООН изменение на климата (РКООНИК), приета на 9 май 1992 г. в Ню Йорк и Конвенция за биологичното разнообразие.** Тези конвенции имат за цел стабилизация на достигнатото съдържание на парникови газове в атмосферата и осигуряване на устойчиво използване на генетичните ресурси на

⁴⁵ <https://www.iucn.org/>

планетата. **И двата документа имат голямо значение и поставят фундамента за последващо развитие на правното регулиране на промените в климата.** Като цяло резултатите от Конференцията в Рио де Жанейро предизвикват нееднозначна реакция, в основата на които са разногласията между промишлено развитите и развиващите се страни.

През 90-те години следва процес на усъвършенстване на правните норми, които регулират опазването на околната среда, при който повече от 20 държави приемат свои национални програми по околна среда и развитие по модела за „устойчиво развитие“ и при отчитане на собствените интереси, условия и особености. Като всеки социален модел, моделът на устойчиво развитие представлява система от интегрирани компоненти с техните съществени отношения и връзки, отразяващи основното съдържание на процесите по балансирано социално-икономическо и екологично развитие. **Съгласно краткото определение, устойчивото развитие на обществото е удовлетворяване на нуждите на съвременното поколение, без нанасяне на вреда на бъдещите поколения.**

Ключов документ, приет през 1997 г. е **протоколът от Киото, Япония, с който се цели да се постигне редуциране на емисиите CO₂ и наличието на парникови газове в атмосферата. Свързан е с РКООНИК** и влиза в сила през 2005 г. след сложен процес на ратификация. На държавите ратифицирали протокола са предписани максимално допустими нива на емисии CO₂ за специфични периоди. Ако някоя от държавите генерира повече от договорените емисии, получава по-малък лимит за следващия период. **Протоколът от Киото е първият правно обвързващ глобален инструмент, ангажиращ развитите държави с конкретно количествено намаляване на техните емисии на парникови газове.** Съгласно Протокола индустриализираните държави трябва да намалят емисиите си с около 5% спрямо нивата от 1990 г. през т.нар. „първи период на задължения“ от 2008 до 2012 г. Важен аспект от Протокола от Киото е разделението, което прави между развитите и развиващите се страни. **Протоколът признава, че развитите страни са отговорни за сегашните високи нива на парникови газове в атмосферата, в резултат на повече от 150 години индустриална активност, поради което изисква повече от развитите нации.** Това намира израз в решението да се наложат ограничения във въглеродните емисии само на развитите страни, а развиващите се страни участват, като инвестират в проекти, целящи да намалят емисиите в своите страни. За изпълнение на подобни проекти, развиващите се страни получават „въглеродни кредити“, като емитират квоти за въглеродни емисии, които могат да продават на развитите страни. На практика последните си осигуряват по-високи нива на максимално приетите въглеродни емисии за съответен период. В резултат развитите страни получават възможността да генерират по-голямо количество парникови газове. Една от основните причини за неуспеха на Протокола от Киото е неспазването на ангажиментите от страна на САЩ и Китай – двете са сред най-големите източници на замърсяване в световен мащаб. Вследствие, количеството отделени вредни емисии от парникови газове от тези две страни е в състояние да редуцира ефекта от постигнатия прогресна всички останали страни. **През 2009 г., четири години след влизането в сила на Протокола от Киото се наблюдава увеличаване, вместо намаляване на глобалните въглеродни емисии, което води до необходимостта от преразглеждане на споразумението.**

През 2002 г. в **Йоханесбург, Южна Африка** Международната конференция на ООН по устойчиво развитие събира на едно място широк кръг заинтересовани страни – повече от 22 хиляди участниците от 195 страни, в т. ч. 104 държавни глави и повече от 8 хиляди представители на НПО и бизнеса. Конференцията приема **Йоханесбургската декларация и План за действия за борба с бедността и екологията.** Предвиждат се редица широкомащабни акции, вкл. глобално

намаляване на субсидиите за добив на изкопаеми енергоносители и преминаване към възобновяеми източници на енергия. Концепцията за устойчиво развитие е разширена и засилена, особено по отношение на взаимовръзката между икономическото и социално развитие и опазването на природните ресурси, макар обобщаващите резултати от работата на конференцията да не възприемат позитивно от всички.

През 2009 г. в Копенхаген, Дания се провежда **Международна конференция на ООН за промените в климата и глобалното затопляне**. На срещата на върха присъстват 192 държавни глави. В първия ден на конференцията 56 водещи световни медии публикуват обща статия - призив, под заглавие **“Нашето поколение пред съда на историята”** преведена на 20 езика, в която са изнесени някои факти. **Вследствие човешката активност и индустриализацията на най-развитите общества, човечеството е изправено пред избора дали да намери изход или да стане жертва на глобална катастрофа.** Топят се ледниковите шапки на Северния и Южния полюс. Суша и наводнения заплашват най-бедните страни. Човечеството е изправено пред опасността от продоволствена криза и недостиг на питейна вода, която ще е по-страшна от петролната криза. Застрашени са от изчезване редица биологични видове на земната и морска фауна. Ресурсите от петрол ще бъдат изчерпани в хоризонт до 50 години. Все още е възможно глобалната катастрофа да бъде избегната. Много медии окачествяват срещата на върха в Копенхаген като последен шанс да бъде спасена планетата от катастрофалното затопляне. **Конференцията обаче има подчертано политически характер, тъй като сред цялосъзвездие от политици, които нямат задълбочени научни познания, присъстват само стотина климатолози. Но за сметка на това са очертани опасностите, които грозят човечеството, животинските видове и земните ресурси.** В предварителен документ, подписан преди срещата в Копенхаген, Китай, Индия, Бразилия и Южна Африка се противопоставят на намаляването наполовина на отделянето на вредни емисии газове до 2050 г. Те настояват за един сравнителен подход, при който да има възможност за отчитане и на други параметри. От години Китай и Индия настояват по-развитите и по-богати държави да се ограничат в по-значителна степен от останалите държави относно отделянето на вредни емисии газове до 2020 г. Едва тогава водещите в икономическо отношение държави могат да очакват по-бедните страни да подпишат предлаганото споразумение. Четворката настоява богатите страни напр. да намалят с 40 % емисиите спрямо равнищата от преди 1990 г. В декларацията подписана от 77 страни, вкл. Индия се предлага да бъде определена основа за различната отговорност, която следва да носят развитите и развиващите се държави пред опасностите от глобалното затопляне. Текстът настоява индустриалните държави да си поставят за цел по-амбициозни мерки, що се отнася до намаляването на вредните емисии на своя територия и да подпомогнат развиващите се страни с финансови средства и трансфер на технологии. **В резултат срещата приключва с общо споразумение от 6 страници и обща цел да бъдат взети мерки, за да не се повиши температурата на Земята с повече от 2 градуса.** Чуват се много критични гласове към „официозната и безполезна глъчка на политиците“. Президентът на Венецуела иронизира конференцията с думите: „ако климатът беше някоя финансова банка, отдавна да са я спасили“. Зелените и екологични организации също остават твърде неудовлетворени.

Въпросът как да се разделят отговорностите е основното препятствие на **17-та конференция на страните по рамковата конвенция на ООН за промяната в климата в Дърбан през 2011 г.** и това остава предизвикателство за преговарящите. Въпросите за равнопоставеността са обвързани с концепциите за справедливост. Поставя се въпросът за концепция за климатична справедливост, като „**визия за размиване и облекчаване на не еднаквото бреме, създадено от промяната в климата. Климатичната справедливост представлява справедливо третиране навсички хора и**

свобода от дискриминация със създаване на стратегии и проекти за борба с промяната в климата и системите, които създават промяната в климата и запазват дискриминацията“.⁴⁶

През 2012 г., след приключването на първия договорен период по протокола от Киото, страните по споразумението се срещат в Доха, Катар, където се поставят нови цели за редуциране на емисиите за втория договорен период (2012 г. – 2020 г.). Изменението от Доха има кратък живот.

През 2015 г. на срещата по проблемите на околната среда, климата и устойчивото развитие, проведена в Париж, всички участници в РКООНИК подписват нов договор – Парижкото споразумение относно изменението на климата, което има за цел ефективно да замени Протокола от Киото. С Парижкото споразумение от ноември 2016 г.⁴⁷, прието от 195 държави се определя глобалната цел за изпълнение на ангажимента за полагане на максимум усилия за намаляване замърсяването, изменящо климата вследствие изхвърлянето на парникови газове и задържане покачването на средната температура на планетата до 2° С спрямо предииндустриалните нива, като се продължат усилията и се предприемат стъпки, които да ограничат това покачване до 1,5°С. Парижкото споразумение създава и рамка за наблюдение и открити доклади относно климатичните цели на всяка страна. Освен това предоставя и начин за развитите нации да съдействат на развиващите се страни в техните усилия да се адаптират към климатичния контрол. Основната идея е да се подсили способността на развиващите се страни да се справят с въздействието от климатичните промени. Подобно подсилване би могло да накара развиващите се страни да се чувстват като активна част от цялостния процес по справяне с глобалния проблем. А като последица от това – да поставят и изпълняват по-ефективно цели в желаната от споразумението посока. Парижкото споразумение е опит за по-справедливо разпределение на ангажиментите между развитите страни, като основни генератори на парникови газове и развиващите се страни, а диалогът между страните, които са го подписали продължава при условията на редица фактори, които усложняват ефективността на процеса.

Очевидно еволюцията в политическото разбиране за крехките и уязвими механизми, които регулират взаимосвързаната система на биосферата и поддържат живота предстои да премине етап на непопулярни и трудни политически решения за промени, трансформации и реформи, които да доведат до повлияване на индивидуалното съзнание за общата споделена отговорност на жители на планетата, което по същество определя прехода и като културен.

⁴⁶ <https://www.climate-justice-now.org/>

⁴⁷ <https://eur-lex.europa.eu/content/paris-agreement/paris-agreement.html?locale=bg>

Funded by

"The RegENERate project has received funding from the LIFE Programme of the European Union."

Тази публикация е създадена с финансовата помощ на Европейския съюз. Съдържанието на публикацията е отговорност единствено на CEE Bankwatch Network и За Земята, и при никакви обстоятелства не може да се счита за отразяващо позицията на Европейския съюз.